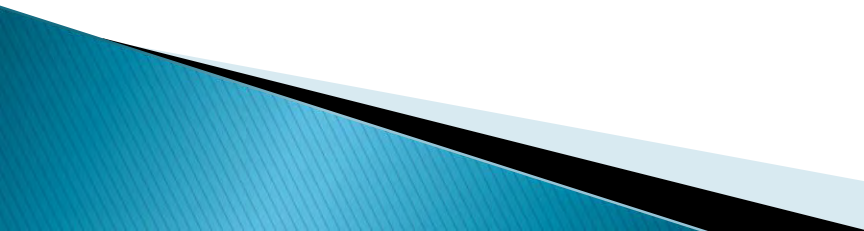

Érvelési hibák tudományos és nem tudományos nyelvészeti írásokban

Készítette: Varga Anna
Szegei Tudományegyetem
Finnugrisztika MA II. évfolyam

Újdonságok a szemantikai és pragmatikai kutatásokban
Szeged, 2015. április 17.

Az előadás felépítése

- ▶ 1. Bevezetés – a kutatás előzményei, céljai, hipotézisei
 - ▶ 2. A vizsgált szövegek és háttérük
 - ▶ 3. A manipulációs stratégiák kétféle elméleti keretben
 - ▶ 4. A kutatás
 - ▶ 5. Eredmények – további kutatási irányok
-

1. Bevezetés 1.1. A kutatás előzménye

- ▶ diákköri dolgozat: A manipuláció nyelvi eszközei Badiny Jós Ferenc rövid írásaiban (Varga 2014)
- ▶ alternatív nyelvrokonsággal foglalkozó szövegek népszerűségének okai → tartalom, manipulációra alkalmas nyelvi eszközök
- ▶ érvelési hibák → manipulációra alkalmasak (Árvay 2003)
- ▶ nagy mennyiségű érvelési hiba → minden szövegben
- ▶ együttes előfordulás → egy érvelésen belül
- ▶ gyakori torzítások → szalmabáb érvelés
- ▶ meg nem nevezett tudósok → tekintélyre hivatkozás
- ▶ manipulációra alkalmas nyelvi eszközök jelenléte → manipulatív szándék meglétére utalhat
- ▶ alkalmasak lehetnek arra, hogy a befogadót hibás következtetés megtételére készítessék

1.2. Áltudományos

finnugrisztika szempontjából

- ▶ → Hegedűs József (1998)
- ▶ → parakomparatív: olyan időszakban létrejött nyelvrokonítási elméletek, mely időszakban az adott nyelv etimológiai képlete normaszerűen rögzült
- ▶ → normától eltérőek
- ▶ → parakomparatív – nem terjedt el a köztudatban
- ▶ → délibábos, stb. elnevezések túl pejoratívak

formai szempontok

1.3. Az esettanulmány céljai

- ▶ 1. a manipuláció vizsgálata tudományos és áltudományos szövegen
- ▶ 2. a manipuláció vizsgálata kétféle elméleti keretben:
 - ▶ I. Eemeren és Grootendorst (1995) argumentációelmélete
 - ▶ II. Grice (1975) együttműködési modellje

1.4. Hipotézisek

áltudományos írás:

- ▶ érvelési hibák → főként érzelmekre hatóak
- ▶ grice-i maximák gyakori be nem tartása
- ▶ manipulációra alkalmas nyelvi eszközök

tudományos írás:

- ▶ törekvés az explicit együttműködő kommunikációra

2. A vizsgált szövegek

- ▶ esettanulmány → 2 szöveg vizsgálata

kiválasztásuk:

- ▶ OTDK dolgozathoz viszonyítva
- ▶ témai keret/alap → nyelvrokonsággal foglalkozó írások
- ▶ megfelelő alapot biztosítanak a kutatáshoz

2. A vizsgált szövegek

1. kortárs áltudományos: Borbola János 2006: Az uráli tilalomfák. Ősi Gyökér 34: 2–18.

finnugor nyelvrokonság elleni kritika, magyar-egyiptomi rokonság elmélete

▶ 18 oldal

2. 1970-es évek, tudományos, nyelvészeti kritika: Komoróczy Géza 1976: A sumér–magyar nyelvrokonítás. NyK 78: 3–38.

▶ a sumér-magyar nyelv/nép rokonsággal, őstörténettel foglalkozó elméletek jelenségének leírása, kritikája

▶ 38 oldal

3. A manipuláció

3.1. A manipuláció fogalma (Árvay 2003, Bártvázi 2008)

- ▶ manipulatív szándék megléte
- ▶ nehezen bizonyítható
- ▶ letagadható a közlő részéről
- ▶ manipulatív eszközök megléte → következtetni lehet a manipulatív szándéokra
- ▶ manipulációra alkalmas nyelvi eszközök → a befogadót az eszköz egy adott következtetés megtételére kényszeríti
- ▶ sikeres → a befogadó elhiszi, elfogadja, igaznak tartja a közlést, és közben nem veszi észre, hogy befolyásolni akarták

3.2. Eemeren és Grootendorst (1995) argumentációelmélete

- ▶ pragmadialektikus érveléstudomány
- ▶ vita – verbális kommunikáció egyik fajtája – célja a véleménykülönbségek feloldása
- ▶ 10 szabály
- ▶ megszegései – érvelési hibák – érvelési folyamat helytelen lépései
- ▶ racionális vita szabályainak megsértése
- ▶ klasszikus retorikai hibák
- ▶ újabb hibák
- ▶ nyelvhasználat

A manipuláció Eemeren és Grootendorst argumentációelméletében

A hibás érvelés

- ▶ egy vagy több propozíció hamis, vagy az érvelés módja helytelen
 - ▶ a hibás érvek alkalmasak a befogadók manipulálására
 - ▶ 4 stratégia (Árvay 2003) → leggyengébb → a befogadó szempontjából a legkönnyebben felfedhető manipulációs stratégia
 - ▶ akadályozzák a hallgatók vagy olvasók ösztönös kritikai szövegértelmezését
 - ▶ nem megalapozott, logikailag helytelen következtetés levonására készítetik pl.: érzelmekre ható érvelés
- (Árvay 2003)

3.3. Grice (1975) és az együttműködő kommunikáció

- ▶ együttműködési alapelv
- ▶ 4 maxima:
- ▶ 1. mennyiség:
- ▶ 2. minőség:
- ▶ 3. relevancia
- ▶ 4. mód
- ▶ befogadó központú → azokat az elvárásokat fogalmazza meg, amelyek alapján a befogadó interpretálni tudja, hogy mit is kommunikál a kommunikátor
- ▶ kritika → fontossági sorrend, átfedések, egyéb maximák (pl. udvariasság)

A manipuláció Grice modellje alapján

- ▶ meggyőzés → együttműködő viselkedés
- ▶ manipuláció → nem együttműködő (Árvay 2003)
- ▶ a kommunikátor többféle módon is elkerülheti a grice-i maximák betartását:
- ▶ **megsértheti (violate):** a közlő nem tartja be az együttműködési alapelvet úgy, hogy a befogadó továbbra is azt hiszi, hogy a közlővel együttműködő társalgást folytat
- ▶ kibújhat alóla (opt out): megmondhatja, jelezheti, vagy nyilvánvalóvá teheti, hogy nem akar úgy együttműködni, ahogy azt a maxima megkívánja
- ▶ ütköztetheti (clash): ha valamely maximát nem tudja kielégíteni anélkül, hogy megszegne egy másikat
- ▶ megszegheti (flout): csak látszólag sérül az együttműködési elv (Bártházi 2008)

4. A kutatás

4.1. Módszertani háttér – a kutatás menete

- ▶ kiindulópont → Árvay Anett (2003) reklámszövegeket vizsgáló kutatásai
- ▶ eltérés – 2 elméleti keret különválasztása
- ▶ a manipuláció és megnyilvánulási formáinak magyarázata a 2 elméleti keretben
- ▶ érvelési hibák → Eemeren és Grootendorst (1995) hibalistája
- ▶ maximák be nem tartása → Grice (1975)
- ▶ empirikus módszer

4.2. Főbb tendenciák

- ▶ **áltudományos szöveg**
- ▶ főként érzelmekre ható érvelési hibák
- ▶ kontextusból kiragadott szövegrészletek
- ▶ mód maximájának megsértése → számos kétértelmű megfogalmazás

- ▶ **tudományos szöveg**
- ▶ igyekezik betartani az explicit együttműködő kommunikáció szabályait
- ▶ nincs érzelmekre ható érvelés
- ▶ mód maximája → ritkán sérül

4.3. érvelési hibák

áltudományos cikk:

- ▶ félelemkeltés
- ▶ együttérzésre apellálás
- ▶ tekintélyre hivatkozás
- ▶ szalmabáb érvelés
- ▶ hibás okság
- ▶ kibújás a bizonyítás terhe alól

tudományos cikk:

nem találtam

(1) félelemkeltés

- ▶ *„Bevezetőjében nyelvünk fgr. származásának mindmáig kutatásra szoruló, vélt alapjait bizonyított tényként lopja mondataiba, sőt ennek alátámasztására nyelvünk feldarabolásától sem riad vissza.”*

(2) együttérzésre apellálás

- ▶ *„A fenti gondolatok tárgyalása közben óhatatlanul is belekontárkodtunk a nyelvészek munkájába. **Tettük ezt kényszerűségből**, hiszen a világgá kürtölt, de ez idáig csak feltevésekre alapuló légvárunk, nyelvünk finnugor eredete, a haladás, s vele nyelvünk valódi megismerésének útjában áll.”*

(3) tekintélyre hivatkozás

- ▶ *„Nyelvészeink tananyagában viszont csak elvétve találkozunk az írás nyelvvédő , konzerváló szerepével. **Pedig ez az egyik alaptétel:** az a nép, amelyik gondolatait rögzíti, sem kultúráját, sem nyelvét nem veszíti el. Az Egyiptomban kialakult ősi írásrendszer a képíráson alapszik. A képek – a Nílus völgyében a hieroglifák – szemléltetik rögzítőjének gondolatait. ...”*

(4) szalmabáb érvelés

- ▶ *„Ha nem találjuk azt a hõn óhajtott alapnyelvet, akkor majd **készítünk egyet**. Ez a törekvés egyébként is a nemzetközi nyelvészet berkeiben általános jelenség.”*

4.4. A grice-i maximák be nem tartása

áltudományos

- ▶ mennyiség
- ▶ minőség
- ▶ mód

tudományos

- ▶ mód

(6) minőség maximája

- ▶ *„Nyelvünk uráli/finnugor eredetét hirdető tudósaink ilyen tilalomfákkal bástyázták körül magukat. Immár másfél évszázada bizonyíthatatlan elméleteiket, levezetéseiket védelmezik velük, s egyszersmind ezekre hivatkozva tiltják meg másoknak nyelvünk és népünk (népeink) származásának más irányú kutatását.”*

(7) mennyiség maximája

- ▶ *„S bár több ezer ellenpéldával, eddig félreértett szöveges példák, ősi számolási menetek magyar olvasatával, s azok helyes matematikai megoldásával bizonyítottuk az ellenkezőjét, az ún. tudomány magaslatán állók minderről tudomást sem vesznek, görcsösen ragaszkodnak az uráli ősetimonokra épített elméletükhöz.”*

(8) mód maximája – áltudományos cikk

- ▶ *„Szerinte az utóbb említett szavainkat népünk vándorlása során kölcsönöztük össze.”*
- ▶ *„E gondolat végtermékeként született aztán a TESZ, A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára.”*
- ▶ *„Az uráli szilánknyelvek első tudományos lejegyzése pedig a XIX. századra tehető.”*

(9) mód maximája – tudományos cikk

- ▶ *„Maron Ferenc, aki a Magyar Nemzet hasábjain mindhalálilig fáradhatatlanul hordta külföldi veretű garasait a régészeti dilettantizmus perselyébe, a Veszprém megyei Adorjánháza egyik földrajzi nevében őssumer szót fedezett fel;... „*
- ▶ *„Az egyébként szolid, alapos bibliográfiai tekintetben kézikönyvszerűen megbízható művet ókonzervativizmus és az idejétmúltság bizony áporodott szaga járja át.”*

4.5. Problémák a kutatással

Elméleti keretek

- ▶ átfedések
- ▶ nehézségek a maxima be nem tartások megállapításában

A manipulatív szándék

- ▶ csak a szöveg áll rendelkezésre → manipulációra alkalmas nyelvi eszközök → többféle magyarázat
- ▶ a szándék megléte nem bizonyítható (Bártházi 2008)
- ▶ grice-i keret → maxima be nem tartások csoportosítása (megszegés, kihasználás, stb.)

5. Eredmények – további kutatási irányok

5.1. Eredmények

- ▶ nagy különbségek mutatkoztak a tudományos és az áltudományos cikk kommunikációja között
- ▶ eddig vizsgált áltudományos szövegek → nagy mennyiségű manipulációs eszköz
- ▶ áltudományos → érzelmekre hatás, kétértelmű megfogalmazások, torzítások, stíluseszközök
- ▶ tudományos → nagy mértékben betartja az explicit együttműködő kommunikáció szabályait

5.2. További kutatási irányok

- ▶ ezen kutatás kibővítése kvantitatív kutatássá
- ▶ áltudományos és tudományos szövegek vizsgálata újabb pragmatikai és szociálpszichológiai elméletek bevonásával → Goffman homlokzatmunka-modellje (1995), pszichológiai stratégiák – Marwell & Schmidt (1967)
- ▶ mindezen pragmatikai és szociálpszichológiai elméletek → módszer → tudományos, nem tudományos elkülönítésének lehetővé tétele
- ▶ → fontos és hasznos mind a finnugrisztika mind más tudományterületek számára

szakirodalom

- ▶ Árvay Anett 2003: A manipuláció és a meggyőzés pragmatikája a magyar reklámszövegekben
- ▶ Bárházi Eszter 2008: Manipuláció, valamint manipulációra alkalmas nyelvhasználati eszközök a sajtóreklámokban *Magyar Nyelv* 104: 443-463.
- ▶ Eemeren & Grootendorst 1995: The pragma-dialectical approach to fallacies in *Fallacies: Classical and contemporary readings* Penn State University Press
- ▶ Goffman, Erving 1995. A homlokzatról: A rituális elemek analízise a társas interakcióban. In: Síklaki szerk. 1995. 3-30.
- ▶ Grice, H. Paul 1997: A társalgás logikája In: Pléh Csaba – Síklaki István – Trestyéni Tamás (szerk.), *Nyelv, kommunikáció, cselekvés*. Budapest, Osiris 213-227.
- ▶ Hegedűs István 2001: *Hiedelem és valóság*. Budapest, Akadémiai Kiadó
- ▶ Marwell, G. and Schmidt, D. 1967: Dimensions of compliance-gaining behaviour: An empirical analysis. *Sociometry* 30: 350-364
- ▶ Síklaki István 1994: *A meggyőzés pszichológiája*. Budapest, Scientia Humana

Források:

- ▶ Badiny Jós Ferenc 2006: *Messze az édes hazától I.* Budapest, Magyar Ház.
- ▶ Borbola János 2006: Az uráli tilalomfák. *Ősi Gyökér* 34: 2–18.
- ▶ Komoróczy Géza 1976: A sumér–magyar nyelvrokonítás. *NyK* 78: 3–38.

Köszönöm a figyelmet!

